

Inleidende tekst van professor Rob Faesen sj over Jan van Ruusbroec

Een van de belangrijkste spirituele meesters uit het westerse Christendom is Jan van Ruusbroec, iemand die heel zijn oeuvre in het Nederlands geschreven heeft. Hij is, naar het schijnt, de meest vertaalde Nederlandstalige schrijver, na Anne Frank.

Leven

Ruusbroec is een meester uit de late middeleeuwen, geboren in 1293 en gestorven in 1381. Een belangrijk deel van zijn leven heeft hij doorgebracht in de stad Brussel.

Er is eigenlijk in zijn leven weinig uitzonderlijks gebeurd.

Hij was als priester actief in de bloeiende middeleeuwse stad. En toen hij vijftig jaar was heeft hij met enkele vrienden het avontuur aangegaan om definitief de veiligheid van de stad te verlaten en de woestenij in te trekken om daar als kluizenaars te gaan leven. Net zoals de woestijnvaders van Egypte uit de vierde eeuw. De woestenij waar hij ging leven is momenteel een aangename plek – namelijk Groenendaal, in het Zoniënwoud – maar in Ruusbroecs tijd was het een tamelijk verlaten, onherbergzaam gebied. Er volgden nog anderen, en na enkele jaren evolueerde de groep tot een kloostergemeenschap van reguliere kanunniken. Jan van Ruusbroec was er de prior, tot aan zijn dood op 2 december 1381.

Werk

Hij had toen een omvangrijk oeuvre geschreven van spirituele teksten, allemaal in het middeleeuwse Nederlands, maar al tijdens zijn leven waren sommige daarvan vertaald in het Duits en het Latijn.

Deze mystieke, contemplatieve werken was hij beginnen te schrijven toen hij werkzaam was als priester in de stad.

Ruusbroec was echt een 'contemplatief-in-de-actie'. Hij had bovendien eigenlijk een heel kleine lezerskring op het oog – dat is wellicht ook de reden dat hij niet in het Latijn schreef zoals men toen deed indien men een grote kring van lezers wilde bereiken. Ruusbroec kende heel goed Latijn, maar hij had nu eenmaal een andere bedoeling.

Belang

We zien dus: een leven waarin uiterlijk weinig spectaculair gebeurd is. Van het klooster waar hij gewoond heeft blijft alleen een verwaarloosde ruïne over. Het belang van Ruusbroec als spiritueel meester hoeven we daar niet te zoeken. En zelfs over zijn eigen innerlijke beleving – datgene wat hijzelf ervaringsgewijs meegemaakt heeft – wel, daarover is hij heel discreet.

Waarom is hij dan wel een belangrijke geestelijke auteur? Omdat hij op onnavolgbare wijze geschreven heeft over het allerbelangrijkste van het christelijke leven, namelijk de minne.

Ik gebruik bewust het middeleeuwse woord minne en niet het hedendaagse 'liefde', want minne is een heel rijk en diepzinnig woord. Ik kom er direct op terug.

Denken

Laat ik eerst de grondstructuur van Ruusbroecs denken aangeven. Ik kan dat gemakkelijk samenvatten met één zin, die de leidraad vormt van zijn hoofdwerk, De geestelijke bruiloft. In dat werk heeft hij het hele geestelijke leven van de christen beschreven en geanalyseerd aan de hand van één zin, afkomstig uit het evangelie van Mattheüs, uit de parabel van de wijze en de dwaze bruidsmisje. En die zin luidt:

'Zie, de bruidegom komt, ga uit om hem te ontmoeten!'

Die zin bevat volgens Ruusbroec **vier elementen**, die alle vier uiterst belangrijk zijn voor het gelovige leven.

1. Om te beginnen: 'Zie! Kijk! Open je ogen!' De christen leeft met open ogen, kijkend, contemplerend en speurend. Er is namelijk iets te zien, zegt Ruusbroec, tenminste voor wie zijn ogen opent.
2. Wat is er te zien: de bruidegom komt. Die bruidegom is Christus. Het is de komst van God naar ons toe. De werkelijkheid waarin wij leven, bevat een formidabel geheim. We leven in een werkelijkheid die vervuld is en zindert van dat geheim dat God naar ons toekomt.
3. 'Zie, open je ogen!' – 'de bruidegom komt', en dan ten derde: 'ga uit.' De reactie van de christen is een uit-zichzelf-treden. Het christelijk leven, de christelijke spiritualiteit is niet op zichzelf gericht zijn, het ikje dat met zichzelf bezig is en navelstaart. Nee, integendeel: het is een 'uit-zichzelf-gericht-zijn', gericht naar de ander als ander.
4. En wat is het doel daarvan? 'Om Hem te ontmoeten.' Dat is de bedoeling van het leven, van de werkelijkheid: de liefdesontmoeting van God en mens. Daarvoor heeft God de schepping geschapen, heeft Hij ons geschapen: dat er een echte, authentieke liefdesontmoeting zou kunnen plaatsvinden van God als God en de mens als mens. De gelukkige ontmoeting van de hemel en de aarde. Een liefdesontmoeting, waarbij wederzijds beide partners zich aan elkaar wegschenken, in onverbreekelijke trouw.

De hoogste vervulling van het spirituele leven is, in Ruusbroecs optiek, niet dat de mens opgaat en verdwijnt in God. Nee, het is de liefdesontmoeting, de minne.

God blijft God, mens blijft mens, en de hoogste vervulling is de liefde.

Tussen haakjes gezegd: precies door die nadruk op de blijvende waarde van de mens is Ruusbroec een groot vertegenwoordiger van het christelijke humanisme.

Minne

Laat ik nu misschien iets meer zeggen over hoe Ruusbroec denkt over de minne. Er bestond in de eeuwen voor Ruusbroec natuurlijk een lange traditie van spirituele en mystiek literatuur die over de relatie tussen God en mens reflecteerde in termen van minne – met beelden die ontleend zijn aan het Hooglied. Beelden dus die een grote intimiteit en passie kunnen uitdrukken voor de wederzijdse liefde. Ruusbroec heeft dit tot in de laatste consequenties doordacht.

Minne (liefde dus) is veel meer dan een gevoel, een irrationele emotie.

In zijn optiek kan je **drie niveaus** onderscheiden in de minne. Geen drie opeenvolgende stadia, maar wel niveaus die telkens samen aanwezig zijn.

1. Het eerste niveau is datgene wat de twee geliefden, in dit geval God en mens, **voor elkaar doen en aan elkaar geven**. Bij menselijke liefde kunnen dat cadeaus zijn. In het geval van God en mens kunnen er ook tekens van wederzijdse liefde uitgewisseld worden: God geeft mij zoveel, zoveel tekens van zijn unieke liefde. En de mens geeft ook tekens van wederliefde aan God – voor Ruusbroec is dat concreet: een authentiek ethisch leven. De zorg voor de medemens en voor Gods schepping zijn daar evident een onderdeel van.
2. Maar er is nog een dieper niveau, de 'binnenkant' van datgene wat God en mens voor elkaar doen, namelijk de minne op het niveau van het zijn. Dat wil zeggen: het **toebehoren aan elkaar**. Het hoogste geschenk, de hoogste gave die een persoon kan geven aan een geliefde is de zelfgave. Ruusbroec beschrijft heel mooi hoe God helemaal ons wil toebehoren, zichzelf wil geven aan ieder van ons, en hoe een mens die dit beseft van harte zichzelf aan God geeft.
3. Het derde en het diepste niveau is dan dat de minne zelf bemint. De liefde is geen concept, nee, de minne is een persoon, de minne is een levend subject, dat mij helemaal overstijgt. De **minne is grondeloos**, is veel dieper dan het menselijke 'ik'.

Die drie niveaus zijn dus steeds samen aanwezig in elk liefdesmoment: de daadwerkelijke tekens en inzet, het diepere toebehoren, en tenslotte de transcendentie van de minne. Die is natuurlijk God zelf: Vader, Zoon en heilige Geest, eeuwige liefde waaruit heel de schepping voortkomt, continu. Die drie niveaus zijn steeds samen aanwezig, ook al worden ze niet steeds alle drie als zodanig ervaren, maar dat is ook helemaal niet belangrijk.

Op die manier kan Ruusbroec zeggen dat de meest volwassen gestalte van de christen die is van een mens die met de liefde van God mee-bemint.

Contemplatief in de actie dus. Deze laat-middeleeuwse spirituele meester is, naar mijn gevoel, uiterst actueel.